



Social Sciences Indexed

International
SOCIAL MENTALITY AND
RESEARCHER THINKERS JOURNAL
Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed
SMARTjournal (ISSN:2630-631X)



Architecture, Culture, Economics and Administration, Educational Sciences, Engineering, Fine Arts, History, Language, Literature, Pedagogy, Psychology, Religion, Sociology, Tourism and Tourism Management & Other Disciplines in Social Sciences

2019

Vol:5, Issue:26

pp.1841-1849

www.smartofjournal.com

editorsmartjournal@gmail.com

KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLERİN İRAK KUZEYİ POLİTİKASI¹

NORTHERN IRAQ POLICY OF GLOBAL AND REGIONAL ACTORS

Öğr. Gör. Dr. Mehmet Bora SANYÜREK

Munzur Üniversitesi, Tunceli MYO, Tunceli/Türkiye



Article Arrival Date : 19.11.2019

Article Published Date : 17.12.2019

Article Type : Research Article

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31576/smryj.395>

Reference : Sanyürek, B.M. (2019). "Küresel Ve Bölgesel Aktörlerin Irak Kuzeyi Politikası", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 5(26): 1841-1849

ÖZET

ABD'nin, 2003 yılında, Irak'ı işgal etmesiyle birlikte, Irak yeniden bir idari yapılanmaya gitmiş, bu yapılanma sürecinde, Irak kuzeyinde, anayasal olarak özerk bir Kürt yönetimi kurulmuştur. Irak Anayasası'nda geçen resmi adıyla "Kürdistan Bölgesel Yönetimi" olan ve Türk resmi makamlarınca "Irak Kuzeyi Yerel Yönetimi (IKYY)" olarak tanımlanan bu yönetim, kurulduğu günden bu yana bir devlet gibi teşkilatlanarak kurumsallaşmasına devam etmiştir. Bölgede bağımsız bir Kürt devletinin önünü açacak bu yapılanma bölge ülkelerini rahatsız ederken, özellikle Kürt nüfusu barındıran Türkiye ve İran gibi ülkeler bu oluşuma şüpheyle bakmışlardır. Kendi ülkelerindeki Kürt nüfusunun da siyasi taleplerini artırma kaygısı taşıyan bu ülkeler, mesafeli tutumlarının yanı sıra, menfaatleri gereği bu yapıyla yakın ilişki kurmaktan çekinmemişler, hatta birbirleriyle olan rekabetlerinde bir araç olarak kullanmışlardır. Bölge ülkelerinin menfaat ve güvenlik ikileminde kaldığı bu yapı ise bölgesel dengeleri, kazanımlarını korumak için kullanmayı başarmıştır. Küresel aktörler ise IKYY ile ilişkilerine, bölgedeki zengin petrol kaynakları nedeniyle, ticari çıkar açısından yaklaşmaktadır. Ancak ABD ve İngiltere gibi, bölge siyasetinde de etkin olan devletler, Kürtleri, ticari çıkarlarının yanı sıra, bölge ülkelerini istikrarsızlaştırıcı bir araç olarak görmektedirler.

Anahtar Kelimeler: IKYY, Irak, petrol, ABD, Türkiye

ABSTRACT

With the US invasion of Iraq in 2003, Iraq underwent an administrative restructuring. In this process, a constitutional autonomous Kurdish administration was established in northern Iraq. This administration, which was officially named "Kurdistan Regional Government" in the Iraqi Constitution and defined as "Local Government of the Northern Iraq" by the Turkish authorities, has continued to be institutionalized as a state since its establishment. While this structuring that would allow an independent Kurdish state in the region disturbed the countries of the region, in particular the Kurdish population of countries such as Turkey and Iran, have looked with suspicion in this case. These countries, which are concerned about increasing the political demands of the Kurdish population in their own countries, did not hesitate to establish a close relationship with this structure due to their interests, and even used them as a tool in their competition with each other. This structure, in which the countries of the region remain in the dilemma of interest and security, regional balances has managed to use to maintain their gains. Global actors approach their relationship with the KRG in terms of commercial interest due to the rich oil resources in the region. However, states like the USA and Britain, which are also active in regional politics, see Kurds as a means of destabilizing the countries of the region in addition to their commercial interests.

Key Words: KRG, Iraq, oil, USA, Turkey

¹ Bu çalışma, Atılım Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde hazırlanan, "Irak Kuzeyindeki Enerji Kaynaklarının Kürt Devlet Oluşumuna Etkisi" konulu yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

1. KÜRESEL AKTÖRLER

1.1.Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

ABD'nin milli stratejisi, genel olarak, dost veya düşman hiçbir ülkenin kendisine rakip olacak kadar güçlenmesine fırsat verilmemesi üzerine kuruludur. ABD, "enerji kaynaklarına sahip olan dünyaya sahip olur" anlayışıyla, potansiyel rakip olarak gördüğü Almanya, Fransa, İngiltere gibi Avrupa ülkeleri ile Rusya ve Çin gibi ülkeleri, kontrolü altında tutabilmek için enerji kaynaklarına ve enerji iletim hatlarına hâkim olmak istemektedir. (Kissinger, 2002: 127-130) Bu maksatla, Ortadoğu ve Orta Asya'daki enerji kaynaklarını kontrolü altına almaya yönelik siyasi ve askeri girişimlerde bulunan ABD, gerçekleştirdiği Afganistan ve Irak operasyonlarıyla, enerji ithalatçısı olan Avrupa ülkeleri ve Çin'in ihtiyacı olan enerji kaynaklarını kendi himayesine alma gayreti içerisinde girmiştir. (Arı, 1999: 53) Ayrıca enerjisi ihracatçısı olan Rusya'yı ise, petrol ve doğal gaz boru hatlarının geçtiği ülkelerde, ABD yanlısı hükümetlerin iş başına gelmesini sağlayarak, sıkıştırma gayreti içerisinde girmiştir.

ABD'nin enerji kaynakları üzerine kurduğu stratejisinde, Irak kuzeyinin ve bölgede yaşayan Kürtlerin ayrı bir yeri bulunmaktadır. Irak işgali sırasında, ABD'ye tam destek veren Kürt unsurlar bölgede devletleşme sürecine girmiştir. Bu gelişme Kürt nüfusu barındıran Türkiye, İran ve Suriye gibi bölge ülkelerini rahatsız ederken, güvenlik kaygıları yaşayan İsrail tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

ABD'nin Ortadoğu politikası; enerji kaynaklarının, ABD ve dünya pazarlarına güven içinde ulaşması ve İsrail'in güvenliğinin sağlanması üzerine kuruludur. Bu maksatla; ABD'nin desteği ile İsrail'in Ortadoğu'da yalnız kalmasını önlemek ve mücadele halinde olduğu ülkelere karşı denge sağlayabilmek için Irak kuzeyinde bir Kürt devletinin kurulması istenmiştir. Ancak, bölgede kurulacak bir Kürt devleti sonrasında, Ortadoğu'nun bir kaosa sürüklenmesi ve bölgedeki enerji kaynakların dünya pazarlarına sevkıyatında sorunlar yaşanması ihtimallerinden dolayı, bu istek hayata geçirilememektedir.

Diğer taraftan, ABD Kürt kartını Irak, Türkiye, İran ve Suriye'ye karşı elinde bulundurmak istemektedir. Bu ülkelerin ABD politikalarına aykırı hareket etmeleri halinde ABD bu Kürt kartını ortaya sürebileceği mesajını çok net biçimde vermiştir. (Arı, 1999: 302) Ancak Irak kuzeyinde kurulacak bir Kürt devleti, ABD'ye bir takım siyasi yararlar sağlasa da, ABD bunu yaparak Irak'a, Türkiye'ye, İran'a ve hatta Suriye'ye karşı sürekli kullanacağı bir kozu elinden çıkarmış olacaktır.

Ayrıca, Irak kuzeyinde bir Kürt devletinin kurulması durumunda, Irak güneyinde, İran'a yakın bir Şii Arap devletinin kurulması kaçınılmaz hale gelecektir. Önemli miktarda Şii nüfus barındıran, ancak Sünni rejimlerle yönetilen diğer Körfez ülkeleri, Irak'ın parçalanması sonucu Şii İran etkisinin sınırlarına dayanmasından çekinmektedirler. İran'ın genişlemesi ve bölgede nüfuzunu artırması, ABD'nin de isteyeceği bir durum değildir. Bu şartlar altında, bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasının, kurulsun bile yaşamasının zorluğu görülmektedir. ABD'nin muhtemel politikası, Kürt devleti kuracakmış gibi bir kartı, bölge ülkelerine karşı devamlı elinde tutmak şeklinde olacaktır.

Bu noktada ABD yönetiminin, şu amaçlar doğrultusunda Kürt yönetimi ile ilişkilerini sıcak tutmaya çalıştığını söyleyebiliriz: (Koç, 2007: 32)

- ✓ Kendine yardım edenleri ödüllendirdiğini dünyaya göstermek,
- ✓ Irak macerasının ardından bir başarı hikâyesi bırakabilmek,
- ✓ Dünya petrol rezervleri bakımından önemli bir yere sahip olan Irak kuzeyini kontrol altında tutabilmek,
- ✓ İsrail'den sonra Ortadoğu'da yeni bir müttefik oluşturmak,
- ✓ Bölge ülkelerini, ABD politikalarına karşı daha yapıcı olmaya sevk etmek.
- ✓ Bu unsurların yanında ABD'nin, şu düşünceler çerçevesinde de Kürt yönetimi ile ilişkilerini seviyeli bir çizgide tuttuğunu söyleyebiliriz: (Koç, 2007: 34)

- ✓ Olası bağımsız bir Kürt devleti halinde, İran güdümünde bir Şii devletinin özellikle ülkenin güneyindeki petrol yataklarına sahip bölgede kurulma ihtimalinin olması,
- ✓ Sünni Arap dünyasını karşısına almak istememesi,
- ✓ Türkiye ile ilişkilerin bozulma ihtimalinin olması.

1.2.Avrupa Birliği (AB)

ABD'nin Irak işgali, hem AB içerisinde, hem de AB-ABD arasındaki ilişkilerde ciddi anlaşmazlıklara sebep olmuştur. İlk anlaşmazlık kendini İngiltere ile Fransa-Almanya ekseninde hissettirmiştir. Avrupa'nın büyük ülkelerinden Fransa ve Almanya işgale karşı çıkarken, İngiltere, İtalya, İspanya ile birlikte, 2004'te AB'ye üye olan Doğu Avrupa ülkelerinin çoğu ABD'ye destek vermiştir.

Almanya ve Fransa işgale karşı çıkarak, askeri müdahaleye gerek kalmaksızın, uluslararası boyutta uygulanacak siyasi, politik ve ekonomik yaptırımlarla, Irak'ın uluslararası yükümlülüklerini yerine getireceği yönünde politika izlemişlerdir. Ayrıca Saddam rejiminin devrilmesiyle, bölgenin daha büyük bir istikrarsızlığa sürükleneceğini ileri sürmüşlerdir.

Irak işgaline, kendilerince siyasi etik ve uluslararası hukuk kuralları açısından karşı çıkan Almanya ve Fransa, savaşın bitiminde süreç dışı kalmamak için de bazı adımlar atmışlardır. Almanya yeni Irak Ordusu'nun ve Polisi'nin eğitiminde önemli roller üstlenirken, dış ticaretinde önemli bir partneri olan Türkiye ve enerji tedarikçisi İran'la devam ettirdiği ticari ve siyasi ilişkiler nedeniyle, Irak kuzeyinde Kürtlere yönelik dikkat çeken bir politika geliştirmemiştir. (Ersanel, 2002: 4-5) Ancak Irak'ın yeniden yapılanması sürecinin dışında kalan, Türkiye ile ilişkileri gerilen ve enerji ihtiyacını Kuzey Afrika'daki tedarikçilerinden karşıladığı için İran'a bağımlılığı olmayan Fransa, bölgede kaybettiği pozisyonunu geri kazanabilmek ve tekrar etkin bir aktör konumuna yükselebilmek için, Irak Kürtleriyle yakınlaşma politikası izlemiştir. (Öznur, 2003: 141-142)

Fransa ve Almanya tarafından, Irak Savaşı öncesinde ve sonrasında, ABD'nin yanında yer alan Türkiye'ye yönelik ciddi eleştiriler gelmiştir. Yapılan eleştirilerde, Türkiye'nin ABD'nin değil AB'nin yanında yer alması gerektiği, aksi halde Türkiye'nin AB üyelik sürecinin zarar göreceği hususları dile getirilmiştir. Ancak, ABD'nin yanında yer aldığı gerekçesiyle eleştirdikleri Türkiye'nin, Türkmenlerin can güvenliğini korumak ve Irak kuzeyi kaynaklı terör faaliyetlerini engellemek amacıyla, Irak kuzeyine asker sokma girişimlerine karşı çıkarak, Türkiye'yi yalnız bırakmışlardır. (Tepe, Serdar, 2003: 185-191)

1.3.İngiltere

İngiltere'nin Ortadoğu politikasının temelleri, Birinci Dünya Savaşı sonrasında izlediği Irak politikasına dayanmaktadır. Petrol kaynaklarını elde etmek kaygısıyla, Irak'ı işgal eden İngiltere, büyük devletler arasında denge kurabilmek ve Rusya tehdidine karşı ABD ile Fransa'yı yanında tutabilmek için, bu ülkelere, petrolden %25'er pay vermiştir. (Kaymaz, 2003: 36) Irak'a 1932 yılında bağımsızlığını vermek zorunda kalan İngiltere, Irak'taki petrol imtiyazlarını 1972 yılına kadar elinde tutabilmiştir. Bu tarihten sonra ise Irak Devleti ile İngiliz şirketleri arasında yapılan anlaşmalarla, enerji varlığını sürdüren İngiltere, ABD'nin paralelinde izlediği Ortadoğu politikası çerçevesinde, 2003 yılında, Irak'ın işgalini ABD ile birlikte gerçekleştirmiştir. Irak işgali sonrasında, İngiliz Ordusu, geçmişte başarıları çok ağrıtan Kürtlerin bulunduğu Irak kuzeyi yerine, Şii Arap nüfusun bulunduğu Irak güneyine yerleşmeyi tercih etmiştir. (Kaymaz, 2005: 21)

Lozan Antlaşması sonrasında devam eden Musul görüşmeleri sırasında, Türkiye'nin sınırlarına katmak için gösterdiği tüm ısrarlara rağmen, Irak kuzeyini elinde tutmak isteyen İngiltere; bölgenin petrol zenginliğini kontrol etme isteğinin yanı sıra, bölgeyi elinde tutan Türkiye'nin, toparlandığı zaman Irak'ın tamamını geri alabilmesi için hiçbir coğrafi engelin kalmayacağını düşünmekteydi. (Kalafat, 2003: 10) Ayrıca nüfusun çoğunluğunun Şii Arap olduğu bir Irak'ta, Sünni yönetim kuran İngiltere; Irak kuzeyinin Irak'a bağlanmaması durumunda, halen %60 civarında olan Şii nüfusunun

%80'in üzerine çıkacağı ve Irak kuzeyinde üretilen tarım ürünlerinden mahrum kalan Sünni rejimin, Şii nüfus karşısında varlık gösteremeyeceği kaygısı içerisindeydi. (Kocaoğlu, 1995: 255)

İngiliz bürokrasisinde etkin olan unsurlar, 1920'li yılların başlarında, bölgede bir Kürt devleti kurulması yönündeki telkinlerde bulunmuşlardır. Ancak, Kürtlerin dağınık aşiret yapısı sebebiyle devletleşmeye müsait olmayan toplum yapısı ve sosyo-kültürel olarak Türklerle benzer özellik taşıyan Kürtlerin, ileride Türkiye ile birleşme ihtimali, vs. gibi sebeplerle, bağımsız bir Kürt devleti kurma fikrinden vazgeçilmiştir. Bu kaygılarla hareket eden İngiltere, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgeleri Irak'a bağlayarak, bir taraftan stratejik hedeflerini gerçekleştirirken, diğer taraftan Kürtleri, bölge ülkelerine karşı, istikrarsızlaştırıcı bir unsur olarak, başarıyla kullanmıştır.

Irak kuzeyine ilişkin bu politikasını, günümüzde de devam ettiren İngiltere, Kürt devletinin kurulmasıyla, bölgede yıllar süren çatışmaların başlayacağı ve Irak'ın bölünmesiyle, İran'ın Irak güneyindeki Şii Araplar aracılığıyla Ortadoğu'da çok daha etkin olacağı kaygısıyla, Irak'ın toprak bütünlüğünü savunmaktadır. Ancak, Irak'ta, ABD ile beraber, gevşek bir federatif yapı kurulmasını sağlayan İngiltere, bağımsızlığa yakın özelliklere sahip bir Kürt özerk bölgesi kurdurarak, Kürt nüfusu barındıran bölge ülkelerini tedirgin etmeyi sürdürmektedir.

İngiliz enerji şirketlerinin, son yıllarda, Irak'ın genelinde yaptığı uzun vadeli anlaşmalar dikkate alındığında, İngiltere'nin temel amacının, Irak'ta istikrarın sağlanması, istikrarsızlığa sebep olacak bütün girişimlerin (Irak'ta çok taraflı bir iç savaşın yaşanması, özerk Kürt yönetiminin bağımsızlık ilan etmesi, Türkiye'nin veya İran'ın bölgeyi işgal etmesi, vs.) önüne geçilmesi, enerji kaynaklarının üretilmesi ve batılı pazarlara güvenli şekilde taşınması olduğu söylenebilecektir.

1.4.Rusya

Enerji ihracatçısı olan Rusya'nın geleneksel dış politikasının, sıcak denizlere inme şeklinde olduğu bilinmektedir. Bu strateji çerçevesinde, Rusya son 200 yıldır, Ermenileri etkin bir şekilde kullanmıştır. Ancak Ermenilerin kullanıldığı olaylarda, birkaç aşiretin haricinde, karşılığında Kürtleri bulmaları sonucu, Ruslar Kürtlerle yakınlaşma arayışlarına girmişlerdir.

Bu maksatla, Erzurum'da diplomatik görevler yapan ve Kürtleri yakından tanıma fırsatı bulan Vladimir Minorsky'e, siyasal Kürtçülüğün akademik zeminini oluşturmak maksadıyla, bir Kürt enstitüsü kurdurulmuştur. Bu enstitünün yaptığı çalışmalarda, Ermenilerle Kürtlerin aynı ırktan geldiği, Kürtlerin İslamlaşması ve Türklerin Anadolu'ya gelmesiyle, iki grubun arasının açıldığı gibi iddialar öne sürülerek, Ermeni-Kürt yakınlaşmasının sağlanması ve Rus politikalarına karşı Kürt refleksinin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. (Ayrıntılı bilgi için; Minorsky, Bois, 2008)

Ayrıca, Rusya, işgal ettiği İran'da, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, kendi güdümünde bir Kürt devleti (Mahabad) kurdurarak, Kürtleri, çıkarları doğrultusunda, istikrarsızlık aracı olarak kullanabileceğini göstermiştir. (Babekir, Shehtman, 2010: 99-129)

Rusya'nın günümüzde izlediği Kürt politikası incelendiğinde ise; Ortadoğu'daki Kürt unsurlar ile arasını iyi tutmaya çalışan ve bölgedeki ABD varlığından rahatsız olan bir Rusya ile karşılaşmaktadır. Ayrıca, Ortadoğu coğrafyasında, Kürtçülük temelli bir istikrarsızlığın çıkması, bu nedenle uluslararası piyasalara yapılan enerji arzının sekteye uğraması ve petrol / doğalgaz fiyatlarının artış göstermesi, enerji ihracatçısı Rusya'nın işine geleceği söylenebilecektir.

1.5.Çin

Dünyanın en kalabalık ülkesi olmasına rağmen, Çin'in küresel aktör olması, son yıllara denk gelmektedir. Son dönemde yönetim anlayışını değiştiren Çin, çok ciddi miktarlarda yabancı sermaye çekmeye başlamıştır. Ucuz ve bol iş gücüyle birleşen yabancı sermaye, Çin ekonomisini, dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi haline getirmiştir. Bu hızlı büyümeye paralel olarak, enerji talebi de artan Çin, ihtiyacını, Orta Asya ve Rusya'dan karşılamaktadır. Ancak enerji ihtiyacının daha da artış göstermesi, batı pazarlarına da enerji arzı yapan Rusya ve Orta Asya ülkelerinin,

Çin'in ihtiyacını karşılayamaması nedeniyle, bu ülke başta İran olmak üzere, Ortadoğu kaynaklarına yönelmiştir.

Temel kaygısı ülkesine enerji akışının kesintisiz sağlanması ve artan ihtiyacını karşılayacak yeni kaynakların bulunması olan Çin, Ortadoğu ülkelerinde petrol arama girişimlerine başlamıştır. Bu doğrultuda Irak kuzeyi ile de yakınlaşma arayışı içerisinde giren Çin, çeşitli temaslarda bulunmakla birlikte, ABD faktöründen dolayı, ilişkilerini henüz ileri bir boyuta taşıyabilmiş değildir.

Çin'in enerji ihtiyacının artmasıyla, Irak kuzeyine de ilgisini, ABD ve diğer bölge ülkelerine rağmen artıracığı, dış yardımlarla ait oldukları ülkelere isyan etmeyi alışkanlık haline getiren Iraklı Kürt unsurların, geleneksel destekçileriyle arasının bozulması durumunda, yeni küresel aktör ile yakınlaşma gösterecekleri, bu vesile ile de, Çin'in pragmatist bir Kürt politikası geliştirerek, Irak kuzeyinde etkin hale geleceği beklenmektedir.

2. BÖLGESEL AKTÖRLER

2.1. Türkiye

Ortadoğu'da en yoğun Kürt nüfusunu barındıran Türkiye, son 30 yıldır, bölücü PKK terörü ile uğraşmaktadır. Ayrıca, son 200 yıldır, çoğu dar kapsamlı aşiret hareketinden öteye geçmeyen, çok sayıda Kürt isyanı yaşanmıştır. Çok geniş bir coğrafya ve nüfusa hükmeden Osmanlı Devleti'nin devamı niteliğindeki Türkiye, tarihi kaygıları nedeniyle, Kürt sorununa ciddi bir hassasiyet göstermektedir. (Davutoğlu, 2004: 331) Bölünme korkusu olarak açıklayabileceğimiz bu durum, Türkiye'yi daha katı bir Kürt politikası izlemeye sevk etmiştir. (Özcan, 2001: 98)

Son yıllarda kurumsallaşan Irak kuzeyindeki Kürt oluşumuna, kaygıyla yaklaşan (Erkmen, Yılmaz, 2002: 47) ve PKK terörü nedeniyle, konuyu beka sorunu olarak algılayan Türkiye, son yıllarda politika değişikliğine gitmektedir.

Irak kuzeyinin Türk ürünleri için önemli bir pazar olması, istihdam artışı ve ticari hareketlilik gerçekleştirilmesi, Türk müteahhitlerinin aldığı ihalelerle, önemli bir döviz girdisi sağlaması gibi ekonomik sebepler, Türkiye ile Irak kuzeyinin yakınlaşmasının motivasyon unsurları olmuşlardır.

Devletleşme yönünde ilerleyen Irak kuzeyinin, Türkiye'deki Kürt nüfusu da etkileyip, kendisine bağlama ihtimali dikkate alındığında, Türkiye için tehdit olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye'nin onbeşte biri nüfusa sahip bir oluşumun, bugünkü şartlarda, Türkiye'yi olumsuz etkileme potansiyeli, akılcı politikalar izlendiğinde zor gözükmemektedir. Nitekim böyle bir yapının, tarihi bağlar ve ekonomik güç kullanıldığında, kısa bir süre sonra, Türkiye'nin bünyesine katılması zor olmayacaktır. Zaten, bölgenin yaşamsal ürünlerinin baş tedarikçisinin Türkiye olmasının yanı sıra, ürettiği enerji kaynaklarının, uluslararası pazarlara açılmasındaki en güvenilir yol Türkiye güzergâhidir. Bu bağımlılığın bile, tek başına az önce ifade edilen Türkiye'ye katılmanın önünü açabilecek etkide olduğu değerlendirilmektedir.

Ancak, Türkiye'nin kontrolü dışında gelişebilecek olayların da yaşanmasının gözden uzak tutulmaması gerekmektedir. Irak Kuzeyi Yerel Yönetimi'nin, Kerkük'ü sınırlarına dahil etmesi durumunda, dengelerin değişeceği, Suriye'nin parçalanması durumunda ise Suriye'nin kuzey doğusunda da bir Kürt oluşumunun ortaya çıkacağı ve Irak kuzeyi ile İsrail veya Akdeniz arasında koridor oluşturacağı, bu şekilde dış dünyaya açılırken, Irak kuzeyinin Türkiye bağımlılığının ortadan kalkacağı ve İsrail'in güdümüne gireceği, İsrail güdümündeki bir devletin ise, Ortadoğu'daki dengeleri alt üst edeceği ve iç karışıklıkların ortaya çıkacağı dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

2.2. İran

Nüfusunun önemli bir kısmı Şii olan ve bu inancı devletin resmi ideolojisi haline getiren İran, böyle kuvvetli bir sosyal yapıstırıcının etkisiyle, toplumsal bölünmüşlük sorunu yaşamamaktadır. Bu

nedenle, önemli sayılabilecek bir Sünni Kürt nüfusu barındırmasına rağmen, bölünme korkusu yaşamayan İran, Ortadoğu'da etkin bir Kürt politikası yürütebilmektedir.

Hem Türkiye'ye, hem de Irak'a karşı, dönem dönem, silahlı faaliyet gösteren bölücü Kürt unsurları destekleyen İran, kendi sınırları içerisindeki Kürt nüfusa yönelik, Şiileştirme tabanlı katı politikalar izlemektedir. (Arı, 1999: 251)

ABD'nin Irak'ı işgal etmesinden sonra, bölücü terör örgütü PKK'nın İran'daki uzantısı PJAK'ın, silahlı eylemlerine maruz kalan İran, terörle mücadelede, Türkiye ile işbirliğine gitmek zorunda kalmıştır.

Uluslararası kamuoyunda, Irak işgalinden sonra sıranın İran'a geleceği beklentisi oluşmuş, ancak ABD'nin Irak'ta çok ciddi kayıplar vermesi ve İran'a saldırmaya cesaret edememesi gibi nedenlerle, bu işgal gerçekleşmemiştir. Diğer taraftan, ABD'nin Irak işgalinden, en kazançlı çıkan ülke İran olmuştur. (İzzeti, 2005: 124) Saddam Hüseyin'in devrilmesinden sonra, Irak'ın yönetiminde Şiiler etkin bir konuma gelmişler ve İran'a yakın bir duruş sergilemişlerdir.

ABD ordusu çekilmesine rağmen, iç sorunların bitmediği Irak'ta, üçe bölünme senaryoları konuşulmaktadır. Buna göre kuzeyde Kürt, orta bölgelerde Sünni Arap, güneyde ise Şii Arap devletlerinin kurulması, en azından Irak Kuzeyi Yerel Yönetimi (IKYY) örneğindeki gibi özerk yapıların kurulması gündeme gelmektedir. Bu durumda, Şiicilik politikası izleyen İran, kendisine müzahir Şii yapıların kurulabilmesi için, IKYY'nin gelişmesini desteklemekte ve ticari-siyasi ilişkilerini güçlendirmektedir.

2.3.Suriye

Türkiye ve Irak'taki Kürtçülük faaliyetlerini destekleyen Suriye; Irak'taki Kürtçülük faaliyetlerine müdahil olabilmek için, 1976 yılında, Şam'da Celal Talabani'nin liderliğini yaptığı Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB)'nin kurulmasını sağlamış ve Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)'yle, Fırat ve Dicle sularını kontrol altına alan Türkiye'ye karşı kanlı terör eylemleri yürüten PKK bölücü terör örgütüne, 1998 yılına kadar hamilik yapmıştır. (Amanov, 2004: 218)

ABD'nin Irak işgali sonrasında, Kürtçülük tehdidiyle karşılaşan Suriye, yıllardır vatandaşlık hakkı dahi vermediği, kendi Kürtleriyle karşı karşıya gelmiştir. (Süer, 2006: 217) 2004 yılının Mart ayında, Kamışlı bölgesinde yaşanan olaylar, Suriye'nin bölge ülkelerine karşı kullandığı Kürt kartının, nasıl bir bumerang etkisine sahip olduğunu görmesini sağlamıştır. (Suriye ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Gürson, 2010.)

Suriye'de, son yıllarda yaşanan iç savaşta, yüz binlerce insan hayatını kaybederken, ülkenin siyasi birliği parçalanmış ve ülke küresel vekalet savaşlarının odağı haline gelmiştir. Bu süreçte ortaya çıkan istikrarsız durumu, dış devletlerin desteğiyle kendi lehine çeviren bölücü terör örgütü PKK ve onun Suriye uzantısı YPG, Suriye sınırları içerisinde kendi yönetim alanlarını oluşturmuştur. PKK'nın böyle bir siyasi aktör haline gelmesi, başta Türkiye olmak üzere, bölge ülkelerinin güvenliğini tehdit eder hale gelmiştir. Türkiye, sınırlarının güvenliği için, 2016 yılından sonra başlattığı, Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı hareketleri ile Suriye'nin kuzeyinde güvenli tampon bölgeler oluşturma gayreti içerisinde girmiştir.

2.4.İsrail

Kendisini Araplar tarafından kuşatılmış ve tehdit altında hisseden İsrail, yaşamsal çıkarları gereği, yakınındaki Arap olmayan uluslarla sıkı işbirliğine girme stratejisini benimsemiştir. Bu stratejinin gereği olarak, düşman gördüğü ülkeleri istikrarsızlaştırmayı hedeflemiş ve bu ülkelerin azınlıklarını destekleme politikasını geliştirmiştir. (Yılmaz, 2004: 155)

Yaşadığı sorunlar nedeniyle, Arap ülkeleriyle dört defa savaşan İsrail, karşısındaki Arap bloğunu zayıflatıcı politikalar geliştirmeye başlamıştır. İsrail, Arap Dünyası'nın en önemli aktörlerinden Irak'ı devre dışı bırakabilmek amacıyla, 1960'lı yıllardan itibaren, Barzani'ye bağlı silahlı gruplar

ile yakın temasa geçmiştir. İsraili subayların silahlı unsurlara verdiği eğitim ve İran üzerinden aktarılan silahlarla sağlanan bu destek, Irak Ordusu'nun içeride zayıf düşerek, diğer Arap ülkeleri gibi İsrail'le savaşmasını ve sınır sorunları yaşadığı İran'la mücadele etmesini engellemiştir. (Yılmaz, 2004: 157)

Günümüzde de Irak kuzeyindeki yönetim ile sıcak ilişkiler kuran İsrail, Ortadoğu'da bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasına destek veren tek ülke gibi gözükmektedir.

İsrail'in bu yönde bir politika izlemesinin sebeplerini;

- Bölgede bir Kürt devletinin kurulmasını sağlayarak, Türkiye, İran ve diğer Arap ülkelerinin enerjisini bu konu üzerine harcamasını sağlayıp, kendi üzerindeki baskıyı azaltmak,
- Tehdit olarak gördüğü İran ile arasında, güvenli bir tampon bölge oluşturmak,
- Irak kuzeyindeki enerji kaynaklarında söz sahibi olmak,
- Kerkük-Hayfa petrol boru hattını tekrar işler hale getirerek, Türkiye'nin Irak kuzeyi üzerindeki etkisini ortadan kaldırmak,
- Dicle suyunu kontrol ederek, İran'ın güdümüne girme ihtimali bulunan Irak güneyindeki Şii'leri baskı altına almak şeklinde açıklayabiliriz. (Yılmaz, 2006: 128)

3. SONUÇ

Irak'ın 2012 başlarındaki durumu incelendiğinde;

- ✓ Saddam Hüseyin sonrasında yönetimi ele geçiren ancak tam hâkimiyet kuramayan ve kendi içinde de bölünmeler yaşayan Şii Araplar;
- ✓ Sistem dışına itildikleri gerekçesiyle küskünlükler yaşayan, bu nedenle radikal İslamcı grupların istismarına açık hale gelen Sünni Araplar,
- ✓ Türkiye haricindeki tüm unsurlar tarafından yok sayılan, bu nedenle varlıklarını diğer gruplar içerisinde faaliyet göstererek devam ettirmeye çalışan Türkmenler,
- ✓ ABD ile işbirliği yapmanın meyvelerini yiyen ve Irak kuzeyinde bağımsızlığa giden bir özerk yapı elde eden Kürtler temel aktörler arasında yer almaktadır.

ABD'nin işgal öncesinde iddia ettiği kitle imha silahlarının hiçbirini bulamaması, kısa bir süre içinde Irak'ta kendine müzahir bir yapı kurması ve bu yapının kendi ayakları üzerinde duracak seviyeye gelmesinin akabinde, petrol ve doğalgaz kaynaklarının, batılı şirketlere açılması, enerji yatırımlarının başlamasından sonra ise temel önceliğin üretim sahalarının, boru hatlarının ve rafinerilerin güvenliğinin sağlanması üzerine kurulması, işgalin mantığını açıklamaya yeterlidir.

Günümüzde yaşanan tartışmalarda; Irak'ın toprak bütünlüğü savunulurken, kurulan yapıda bunun imkânsızlığı göze çarpmaktadır. Nitekim Irak kuzeyinde anayasal güvenceye kavuşan bir Kürt özerkliği söz konusudur. Irak petrolünün sadece %6'sına sahip bu özerk bölge, bağımsızlık yolunda daha büyük bir güç elde edebilmek maksadıyla, başta Kerkük gibi büyük petrol zenginliğine sahip alanları da sınırlarına katma arayışı içerisine girmiştir.

Sünni Arapların yaşadığı orta kesimler ise petrol fakiri olmasının yanı sıra, tarım ve hayvancılığa da elverişli değildir. Zaten petrol endüstrisinden başka sanayi dalı olmayan Irak'ta, Sünni Arapların Irak'ın diğer bölgelerine bağımlı oldukları görülecektir.

Şii Araplar ise İran yanlıları ve Irak milliyetçileri olarak ikiye bölünmüş gibi görünmektedir. Irak milliyetçileri, Irak'ın yönetimini ellerinde tutup, Sünni Araplar ve Kürtler üzerinde hakimiyet kurma eğilimi gösterirken, İran yanlıları kuzeydeki Kürt özerkliğine benzer bir yapının Irak petrolünün %75'ine sahip olan güneydeki Basra eyaletinde de kurulmasını, bu şekilde petrol zenginliğinin diğer gruplarla paylaşılmamasını talep etmektedirler.

Bu genel manzaraya bakıldığında, Irak'ın parçalanmasının an meselesi olduğu görülecektir. Ancak Irak'ın hem güneyinde, hem de kuzeyinde önemli enerji anlaşmaları yapan çok sayıda petrol şirketi, diplomatik aktör olarak devreye girmiş ve bağlı oldukları devletleri baskı aracı olarak kullanarak gruplar arası çatışmayı önlemişlerdir.

Ancak Irak'taki tüm dış aktörlerin temel önceliğinin enerji güvenliği olduğu dikkate alınır, Irak'ın bütünlüğünün ekonomik çıkarlara zarar vermeye başlaması durumunda, Irak'ın parçalanmasının gündeme getirilebileceği unutulmamalıdır. Ancak parçalanma durumunda ise beka sorunu yaşayan Türkiye ve İran ile intikam duygusuna kapılan Arapların, Kürt devletine yaşam şansı vermeyeceği de bir başka gerçekliktir.

Devlet geleneğine sahip olmayan Kürtlerin, devlet kuracak kadar milletleşemedikleri, dış dünyaya açılacak deniz bağlantılarının bulunmaması ve kurulacak devletin sınırları içerisinde önemli oranlarda Türkmen ve Arap nüfusunun da bulunacağı hususları da, Kürt devleti önündeki en gerçekçi engeller arasında yer almaktadır.

ABD ve İngiltere'nin geleneksel Kürt politikasının devam etmesi durumunda; Kürt yönetimi güçlendirilerek, bölge ülkelerini tehdit eder duruma getirilmesi, ama daha büyük krizlerin önüne geçmek amacıyla, bağımsızlığının engellenmesi, bu şekilde kontrol dışına çıkma ihtimali bulunan bölge ülkelerinin baskı altına alınması sağlanmış olacaktır.

Irak'ın toprak bütünlüğünün korunamaması durumunda ise, Irak'taki özerk yapının Türkiye'ye bağlanması gündeme gelebilir. Misak-ı Milli (Milli Sınırlar) içerisinde olmasına karşın, sınırlarımız içerisinde tutamadığımız Musul Vilayeti (Musul, Kerkük, Süleymaniye, Erbil, Dohuk)'nin Türkiye'ye bağlanacak olması Türk kamuoyunda heyecanla karşılanabilir. Ancak böyle bir özerk yapının Türkiye'nin kanatları altında semirilip bağımsızlığa ilerlemesinin, bunun yanında Türkiye Kürtlerini de içine alacak büyük Kürdistan'ın altyapısının hazırlanmasının önü açılmış olacaktır. Ayrıca Türkiye'nin geçici de olsa, bölgede hakimiyet kurmasından rahatsız olan İran ile karşı karşıya gelip, daha geniş bir alana yayılacak Sünni-Şii savaşının önü açılmış olacaktır. Bu savaş elbette İran'a saldırmaya cesaret edemeyen, diğer taraftan da Türkiye'nin güçlenmesinden rahatsız olan devletlerin işine gelen, bulunmaz bir fırsat olacaktır.

Irak'ın parçalanmasına ilişkin bir diğer senaryo ise; Suriye'de çıkacak bir iç karışıklık sonrasında, Irak'takine benzer bir Kürt özerk bölgesinin ortaya çıkması, İsrail'in de devreye girmesiyle, bu özerk yönetimin İsrail ile komşu olması sağlanabilir. Bu şekilde kurulacak Kürt devleti, İsrail üzerinden denize açılmış olacak ve Türkiye ile İran'ın baskısından kurtulmuş olacaktır.

Bu senaryo gerçekleştirilebilir gibi gözükse de, uzun yıllar Araplarla savaşmış ve ancak ABD'nin desteğiyle üstün gelebilmiş İsrail'in, karşısına Araplarla beraber Türkiye ve İran'ın da dikilmesiyle, güvenliğinin neredeyse tamamen ortadan kalkacağı akıllardan çıkarılmamalıdır.

Zor ihtimal gibi gözükse de; ABD'nin tüm gücüyle İsrail'in güvenliğini sağladığı, bu maksatla Ortadoğu ülkelerinin tamamıyla bizzat kendisinin karşı karşıya geldiği, Çin ve Rusya'nın ise tarafsız kaldığı ve bu sayede Kürt-İsrail ittifakının başarıyla sürdürüldüğü ihtimali düşünüldüğünde ise; bölgedeki petrolün tükendikten sonra, batılı ülkelerin Kürt devletinden desteğini çekeceği, dış destekten mahrum kalan Kürt devletinin ise intikam duygusu ile dolan çevredeki ülkelerin çok kanlı hışmına uğrayacağı göz önünde tutulmalıdır.

Bu ihtimaller dahilinde, Türkiye, Irak kuzeyine yönelik politika geliştirirken, imparatorluk bakiyesi bir devlet olduğunu, bölge üzerinde kültürel ve tarihi derinlikten kaynaklanan büyük bir yumuşak güce sahip olduğunu unutmamalıdır. Türkiye bölgeye yönelik stratejisini belirlerken, enerji sömürüsü üzerinden plan yapan devletlerin istediği şekilde değil, kendi cihan devleti anlayışıyla hareket etmelidir.

Bu kapsamda, Irak kuzeyine yönelik eğitim ve sağlık başta olmak üzere, sosyal projelere ağırlık verilmesi, iş adamlarımızın ise bölgeye yönelik yatırımlarını yoğunlaştırmalarının teşvik edilmesi

gerekmektedir. Sosyal ve ekonomik yönden Anadolu'nun bir uzantısı haline getirilerek, Türkiye'ye bağlanan Irak kuzeyinde, Kürtlerin en güvenilir dostlarının Türkler olduğu, Türk-Kürt birliğinin tarihe dayalı bir ittifak, hatta kader ortaklığı olduğu, bu nedenle Kürtlerin, batılıların teşvikiyle, kendilerine zarar verecek sonu gelmeyen maceralara girmemeleri gerektiği, etkin bir şekilde anlatılmalıdır.

En nihayetinde ise, tüm Türkiye'nin ortak arzusu olan, Anadolu insanıyla gönül birliğini kuran Irak kuzeyindeki tüm unsurların, Türkiye'ye bağlanması ve Misak-ı Milli'nin bir parçasının daha ülkemize katılması gerçekleşmiş olacaktır.

KAYNAKLAR

- Amanov, Ş. (2004). "Hafız Esad Dönemi Suriye Dış Politikası". (Derleyenler: Türel Yılmaz, Mehmet Şahin), Ortadoğu Siyasetinde Suriye, Platin Yayınları, Ankara.
- Arı, T. (1999). 2000'li Yıllarda Basra Körfezinde Güç Dengesi, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Babekir, H.; Shehtman, P. (2010). Kürdistan Bayrağının Altında, Avesta Yayınları, İstanbul.
- Davutoğlu, A. (2004). Stratejik Derinlik, Küre Yayınları, İstanbul.
- Erkmen, S.; Yılmaz, H. (2002). "Türkiye'nin Kuzey Irak'lı Kürt Gruplarla İlişkileri: 10 Yılın Anatomisi ve Geleceğe İlişkin Beklentiler", Stratejik Analiz, Cilt:3 Sayı:30.
- Ersanel, N. (2002). "Burnu Yeniden Kalkan Almanya", M5 Savunma ve Strateji Dergisi, Sayı:111.
- Gürson, P. (2010). Suriye, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- İzzeti, İ. (2005). İran ve Bölge Jeopolitiği, Küre Yayınları, İstanbul.
- Kalafat, Y. (2003). Bir Ayaklanmanın Anatomisi (Şeyh Sait), ASAM Yayınları, Ankara.
- Kaymaz, İ. Ş. (2003). Musul Sorunu: Petrol ve Kürt Sorunlarıyla Bağlantılı Tarihsel ve Siyasal Bir İnceleme, Otopsi Yayınları, İstanbul.
- Kaymaz, İ. Ş. (2005). "Arap-Kürt Karşıtlığı Temelinde Irak'ın Parçalanmasına Giden Yol ve Türkiye", Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt:1 Sayı:1.
- Kissinger, H. (2002). Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı? (Çeviren: Tayfun Evyapan), Metu Press Yayınları, Ankara.
- Kocaoğlu, M. (1995). Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- Koç, Ş. B. (2007). "ABD'nin Kuzey Irak Politikası ve Türkiye'nin Çıkarları Üzerindeki Etkileri", Stratejik Analiz, Cilt:8 Sayı:86.
- Minorsky, V.; Bois, T. (2008). Kürt Milliyetçiliği, Örgün Yayınevi, İstanbul.
- Özcan, N. A. (2001). "Türkiye'nin Kronikleşen Baş Ağrısı: Kuzey Irak", Stratejik Analiz, Cilt:1 Sayı:12.
- Öznur, H. (2003). Cahşların Savaşı: Kuzey Irak Kürt Hareketi ve Musul-Kerkük Meselesi, Altinküre Yayınları, Ankara.
- Süer, B. (2006). "Suriye'nin Dış Politikası ve Irak Savaşı". (Editörler: Mehmet Şahin, Mesut Taştekin), II. Körfez Savaşı, Platin Yayınları, Ankara.
- Tepe, E. B.; Serdar, S. (2003). "Irak Krizi Sonucunda Batı'da Kamplaşma ve NATO Krizi". (Derleyenler: Ümit Özdağ, Sedat Laçiner, Serhat Erkmen), Irak Krizi (2002-2003), 185-191, ASAM Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, T. (2004). Uluslararası Politikada Ortadoğu, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, T. (2006). "Irak Savaşı'nda İsrail'in Politikası". (Editörler: Mehmet Şahin, Mesut Taştekin), II. Körfez Savaşı, Platin Yayınları, Ankara.